

Under denna rubrik presenteras aktuell statistik, kommenterad av olika forskare. Respektive forskare ansvarar själv helt och hållet för sina slutsatser. Redaktionen välkomnar debatt och inlägg.

Eskil Wadensjö

EU:s arbetsmarknadsstatistik

Det finns ett stort behov av internationellt jämförbar statistik över ekonomiska och sociala förhållanden. En sådan statistik gör det bl a möjligt att se om förhållanden och förändringar är typiska för det egna landet eller är gemensamma för många länder. Det pekar därvid också på om man skall söka förklaringar som är specifika för det egna landet eller sådana som är gemensamma för många länder.

På många områden finns det sedan länge internationell statistik som möjliggör jämförelser; på andra områden är det däremot svårare att hitta jämförbar statistik. Jämförbarheten har varit relativt problematisk vad gäller arbetsmarknadsstatistiken. Skillnader i insamlingsmetoder och definitioner har gjort det svårt att t ex jämföra olika länders arbetslöshet med någon större precision, även om Bureau of Labor Statistics vid arbetsmarknadsdepartementet i USA och OECD gjort lofvärda insatser för att öka jämförbarheten.

På arbetsmarknadsstatistikens område är EU:s arbetskraftsundersökningar ett stort steg framåt. Sverige ingår tillsammans med övriga EU-länder från och med 1995 års undersökning. Denna undersökning publicerades hösten 1996 (Eurostat, Labour Force

Survey Results 1995, Bryssel och Luxemburg 1996) och ger mycket ny information, främst genom att den möjliggör en jämförelse med övriga EU-länder men också genom att nya frågor är inkluderade jämfört med ordinarie arbetskraftsundersökningar. Hittills har denna statistik knappast blivit uppmärksam i Sverige och det finns därför skäl att presentera den något närmare.

Innan vi börjar studera resultaten från EU:s arbetskraftsundersökningar är det viktigt att understryka att det fortfarande finns skillnader mellan de olika ländernas arbetskraftsundersökningar, trots standardiseringen. En sådan skillnad är insamlingsperiod. Insamlingen sker i allt väsentligt under första halvåret (veckorna 1–29). I vissa länder – Belgien, Tyskland, Italien och Luxemburg – avser uppgifterna en vecka. I andra länder – Danmark, Grekland, Nederländerna, Portugal, Spanien och Storbritannien är intervjuerna fördelade över flera månader. I Frankrike, Sverige och Österrike genomförs intervjuerna under en månad (i Sverige i april). I Finland slutligen genomförs arbetskraftsundersökningen under tre veckor fördelade på tre olika månader. Undersökningarna skiljer sig också åt genom att vissa uppgifter saknas (inte överensstämmer eller inte samlas in) för vissa länder. Det gäller i

1995 års undersökning främst Sverige. Förutom uppgifter om den utvalda intervjupersonen hämtar EU:s arbetskraftsundersökning uppgifter om övriga vuxna familjemedlemmar i hushållet. I Sverige genomfördes inte en sådan datainsamling 1995, men väl 1996 (1996 års undersökning är ännu inte publicerad). Dessutom saknas för Sveriges del uppgifter om personer 75 år och äldre (och därmed om den totala arbetskraften enligt EU:s krav) samt uppgifter om civilstånd, yrke och urbaniseringsgrad i 1995 års undersökning.

Jag skall här lyfta fram en del resultat från EU:s arbetskraftsundersökning för att peka dels på likheter, dels på olikheter, mellan främst Sverige och andra EU-länder. På vilka områden avviker Sverige från andra EU-länder och på vilka områden är Sverige likt andra EU-länder?

Arbetskraftsdeltagande

Sveriges arbetskraftsdeltagande har sjunkit markant under 1990-talet. Det var dock fortfarande högre än EU-genomsnittet år 1995 i varje femårsklass upp till 65 års ålder och högre än varje annat EU-land i varje femårsklass mellan 30 och 65 år. En uppdelning efter kön visar att Sveriges högre arbetskraftsdeltagande framför allt finns bland män i åldern 55–64 och bland kvinnor från 30 års ålder upp till 65. Även för kvinnornas del är skillnaden jämfört med övriga EU-länder speciellt markant mellan 55 och 65 års ålder, se *tabell 1*.

Arbetskraftsdeltagande är betydligt högre bland kvinnor i Sverige än i andra EU-länder. Gör vi en uppdelning efter utbildning ser vi att skillnaderna framför allt finns bland kvinnor med kortare utbildning. Se *tabell 2*.

Kvinnor (och män) som kommer ut på arbetsmarknaden har nu högre utbildning

Tabell 1. Arbetskraftsdeltagande år 1995 för män och kvinnor i åldern 55–64 år i EU-länderna. (Källa: Eurostat, Labour Force Survey Results 1995, tabell 003, Bryssel och Luxemburg 1996.)

i åldern:	Män (%)		Kvinnor (%)	
	55–59	60–64	55–59	60–64
Belgien	53,2	18,6	21,5	5,4
Danmark	83,1	50,8	57,6	21,6
Finland	58,2	21,7	56,2	17,9
Frankrike	60,2	11,2	44,9	10,4
Grekland	74,8	47,4	28,9	20,2
Irland	73,0	56,1	26,3	15,2
Italien	57,4	29,9	19,8	7,8
Luxemburg	53,8	14,8	18,3	8,2
Nederländerna	60,1	20,3	28,6	7,9
Portugal	70,4	52,6	42,1	25,9
Spanien	71,3	39,7	24,9	15,1
Storbritannien	73,7	50,1	55,8	25,0
Tyskland	72,6	28,7	47,2	10,4
Österrike	62,9	20,0	27,6	9,8
Sverige	85,7	56,8	79,0	47,5
EUR 15	67,8	32,3	39,8	14,1

Anm. EUR 15 avser uppgifter för EU-området sett som en enhet.

i allt större omfattning i alla EU-länder. Kommer det att innebära att skillnaderna mellan kvinnornas arbetskraftsdeltagande i Sverige och det i andra länder gradvis kommer att minska?

I Sverige finns det betydande skillnader i arbetskraftsdeltagande mellan personer som är svenska och utländska medborgare. Många invandrare har en lös anknytning till arbetsmarknaden. EU:s arbetskraftsundersökningar ger en möjlighet till jämförelser med andra länder som också har haft en omfattande invandring, se *tabell 3*.

Av tabellen framgår tydligt vissa gemensamma drag. Medborgare från icke EU-länder har i regel betydligt lägre arbetskraftsdeltagande än medborgare i landet. Skillnaderna är dock olika stora i olika länder. I

Tabell 2. Arbetskraftsdeltagande år 1995 efter utbildning bland kvinnor i åldern 25–59 år. (Källa: Eurostat, Labour Force Survey Results 1995, tabell 031, Bryssel och Luxemburg 1996.)

	Högre utbildning (%)	Gymnasium (%)	Lägre än gymnasium (%)
Belgien	83,8	71,2	45,1
Danmark	90,5	80,3	64,1
Finland	86,5	80,5	74,7
Frankrike	85,7	79,0	63,3
Grekland	81,2	53,4	42,8
Irland	79,8	59,0	35,3
Italien	83,8	66,8	37,4
Luxemburg	70,3	51,7	43,4
Nederländerna	83,0	62,9	43,0
Portugal	93,2	78,2	64,4
Spanien	83,4	68,0	41,4
Storbritannien	85,8	77,1	64,2
Tyskland	84,1	71,7	53,2
Österrike	88,9	71,6	60,0
Sverige	93,9	91,4	85,7
EUR 15	85,3	72,5	51,5

Österrike är skillnaden obetydlig för män och liten även för kvinnor. Också i Frankrike och Tyskland är skillnaderna relativt små för män men betydligt större för kvinnor. Sverige uppvisar tillsammans med Belgien, Danmark och Nederländerna störst skillnader i arbetskraftsdeltagande mellan

det egna landets medborgare och de som kommer från icke-EU-länder för såväl män som kvinnor. De stora skillnaderna i mönster mellan de olika länderna borde ge anledning till fördjupade studier. Beror skillnaden på skillnader vad gäller vilka länder invandrarna kommer ifrån eller på skillnader i funk-

Tabell 3. Arbetskraftsdeltagande år 1995 efter nationalitet i åldern 25–49 år. (Källa: Eurostat, Labour Force Survey Results 1995, tabell 005, Bryssel och Luxemburg 1996.)

	Män (%)			Kvinnor (%)		
	Medborgare i landet	Medborgare i annat EU-land	Medborgare i icke-EU-land	Medborgare i landet	Medborgare i annat EU-land	Medborgare i icke EU-land
Belgien	94,7	90,8	75,4	74,1	60,7	34,9
Danmark	92,6	97,2	74,3	84,6	68,3	50,9
Frankrike	96,1	95,3	90,9	80,4	72,5	45,0
Nederländerna	94,8	93,5	65,3	69,5	67,5	33,8
Storbritannien	94,0	90,2	82,3	75,4	71,9	52,3
Tyskland	93,9	94,3	88,6	76,2	68,0	51,0
Österrike	94,6	86,1	93,0	76,4	67,4	70,4
Sverige	94,2	91,3	73,6	89,8	79,9	57,5
EUR 15	93,8	93,4	86,8	71,3	68,6	50,2

tionssättet hos de olika ländernas arbetsmarknader?

Arbetslösheten

Arbetslösheten var länge låg i Sverige jämfört med flertalet andra industrialiserade länder. Arbetslösheten ligger nu nära den genomsnittliga EU-nivån. Sverige har dock relativt låg andel långtidsarbetslösa. Flertalet länder hade en arbetslöshet mellan 7 och 12 procent år 1995. Klart under denna nivå låg endast Luxemburg och Österrike, klart över denna nivå låg Finland och Spanien. Spanien hade en arbetslöshet som var tre gånger så hög som den i grannlandet Portugal. Arbetslösheten har förändrats en del sedan år 1995 men huvuddragen är desamma.

I merparten EU-länder var kvinnoarbetslösheten högre än arbetslösheten bland män – i vissa länder (Grekland, Italien, Spanien)

var skillnaderna mycket stora. I endast tre länder – Sverige, Finland och Storbritannien var arbetslösheten lägre bland kvinnor än bland män.

Av speciellt intresse mot bakgrund av diskussionerna under senare år om vidgade klyftor är att se på arbetslöshetsskillnaderna mellan olika utbildningsgrupper. Vi ska här göra det för två åldersgrupper: 25–34 år och 35–44 år. De som är under 25 år inkluderas inte eftersom de till stor del fortfarande är under utbildning.

Personer med längre utbildning har genomgående lägre arbetslöshet än de med kortare utbildning om vi ser till befolkningen som helhet. Detsamma gäller åldersgrupperna över 35 år. Som exempel på situationen för dem över 35 år redovisas i *tabell 4* åldersgruppen 35–44. Däremot visar tabellen att mönstret inte är lika enhetligt för den yngsta åldersgruppen 25–34 år. I de

Tabell 4. Arbetslöshet efter utbildning och ålder år 1995 (män och kvinnor). (Källa: Eurostat, Labour Force Survey Results 1995, tabell 025, Bryssel och Luxemburg 1996.)

	25-34 år (%)			35-44 år (%)		
	Högre utbildning	Gymnasium	Lägre än gymnasium	Högre utbildning	Gymnasium	Lägre än gymnasium
Belgien	4,5	9,6	16,5	2,8	6,8	13,2
Danmark	6,1	6,6	16,9	3,9	4,5	9,3
Finland	11,2	18,2	25,3	8,4	13,5	20,5
Frankrike	9,0	11,4	21,0	5,0	8,2	14,0
Grekland	10,2	12,4	9,9	2,7	5,8	6,6
Irland	4,8	7,7	21,5	3,8	8,0	17,6
Italien	20,4	12,8	14,6	2,5	4,1	8,7
Luxemburg	2,0	2,4	3,3	1,3	2,0	3,4
Nederländerna	6,0	6,4	14,0	4,0	6,1	11,9
Portugal	7,0	8,5	8,5	1,2	4,5	6,3
Spanien	23,3	24,4	29,0	7,8	15,1	20,6
Storbritannien	3,9	7,9	13,3	3,3	6,8	9,2
Tyskland	4,9	7,1	15,8	4,5	7,5	12,3
Österrike	4,2	3,6	7,1	1,0	3,5	5,5
Sverige	4,7	9,5	16,3	3,2	7,0	10,2
EUR 15	8,9	9,6	17,2	4,3	7,1	12,1

sydeuropeiska länderna är arbetslösheten hög i denna åldersgrupp för dem med högre utbildning. Den är ungefär på samma nivå eller, för Italiens del, betydligt högre än arbetslösheten för personer med kortare utbildning. Beror det på att den högre utbildningen har speciellt stor omfattning i dessa länder, på utbildningssammansättningen eller på en låg efterfrågan på högre utbildade?

Sysselsättning och arbetstider

I Sverige är en något lägre andel av de sysselsatta egna företagare (11,3 procent) än inom hela EU (15,0 procent). Skillnaden kan hänföras till att genomsnittet inom EU dras upp av höga tal i de sydeuropeiska länderna och Irland. Det förklaras delvis av att dessa länder har en relativt stor andel sysselsatta inom jordbruket. Andelen sysselsatta som egna företagare är ungefär densamma inom övriga EU-länder, dvs bortsett från de sydeuropeiska länderna och Irland, som i Sverige. Vi har alltså ett sydeuropeiskt samt ett nord- och västeuropeiskt mönster.

Något som är nytt jämfört med de ordinarie arbetskraftsundersökningarna är att det ingår uppgifter om arbetstidsförläggning – bl a skift-, kvälls-, natt-, lördags-, söndagsarbete och arbete förlagt helt eller delvis i hemmet. Som väntat är söndagsarbete ovanligare i det katolska sydeuropa än i länder som Danmark, Finland, Storbritannien och Sverige. Andelen som har arbetet förlagt helt eller delvis i hemmet skiljer sig markant mellan olika länder. Sverige ligger här ungefär som EU-genomsnittet medan de sydeuropeiska länderna har en låg andel och bl a Storbritannien, Irland och Österrike höga andelar.

Andelen som arbetar deltid varierar mycket inom Europa. Den är relativt hög i Sverige

– högre än EU-genomsnittet för såväl män som för kvinnor. Andelen deltidarbetande är dock inte högst i Sverige. Bland män är andelen högre i Nederländerna och Danmark och bland kvinnor betydligt högre i Nederländerna än i Sverige. I Nederländerna arbetar 67,0 procent av kvinnorna deltid mot 43,7 procent i Sverige och 32,0 procent i EU i genomsnitt.

Den genomsnittliga arbetstiden blir med en hög andel deltidarbetande låg i Sverige, men av samma skäl än lägre i Nederländerna för såväl män som för kvinnor. Storbritannien avviker från samtliga andra länder genom att en stor andel av männen arbetar mer än 40 timmar, många arbetar mer än 50 timmar i veckan.

Betydelsen av kompetensutveckling har betonats i de senaste årens debatt. Här har framhävts den roll som utbildning på arbetsplatsen har. Andelen som under de fyra veckorna före intervjun deltagit i sådan utbildning är högst i Sverige – 18,2 procent mot EU-genomsnittets 6,9 procent. Även Danmark, Nederländerna och Storbritannien uppvisar relativt höga tal för utbildning på arbetsplatsen.

Några slutsatser

Uppgifterna från EU:s arbetskraftsundersökningen är av stort allmänt intresse och torde kunna bidra till en bättre debatt om svensk arbetsmarknad genom att sätta den i ett europeiskt perspektiv. Den gör att det går att se vad som är typiskt för Sverige men också att en del av det som vi har uppfattat som speciellt för Sverige i själva verket bara är en del av ett gemensamt europeiskt mönster eller ett gemensamt mönster för vissa men inte alla EU-länder.

En försiktighet är dock på plats. En del uppgifter är uppenbart orimliga. För Sveri-

ges del kan nämnas att uppgifterna om antalet som deltar i utbildning uppenbart är för låga. Endast 79,6 procent av 15-åringarna, 82,1 procent av 16-åringarna och 75,7 procent av 17-åringarna deltar i utbildning i Sverige enligt statistiken – mycket lägre än i något annat EU-land (tabell 024). Siffrorna för Finland är t ex 98,6, 96,0 och 90,2 procent. Här är uppenbart de svenska siffrorna felaktiga. Detsamma gäller det extremt höga antalet i Sverige som söker arbete som egna företagare; fler än det antal som söker anställning

och ungefär lika många som söker arbete som egna företagare i alla andra EU-länder tillsammans (tabell 092). Det är uppenbart att det krävs mer av kontroller.

För forskare är uppgifterna av klart intresse men här krävs också tillgång till primärdata för att kunna genomföra mer noggranna jämförelser och analyser av orsakssamband.

Professor **Eskil Wadensjö**
Institutet för social forskning
Stockholms universitet